

ШЕВЧЕНКІВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ УВАН
1951

АВТОГРАФ ШЕВЧЕНКА 1860 РОКУ

AN AUTOGRAPH of SHEVCHENKO
from 1860

Published for
THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES
IN THE U. S., Inc.

by
Ukrainian-American Publishing Co, Inc.

ШЕВЧЕНКІВСЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ УВАН
1951

АВТОГРАФ ШЕВЧЕНКА 1860 РОКУ

AN AUTOGRAPH of SHEVCHENKO
from 1860

diasporiana.org.ua

Published for
THE UKRAINIAN ACADEMY OF ARTS AND SCIENCES
IN THE U. S., Inc.

by

Ukrainian-American Publishing Co, Inc.

Single Copy: 25¢

Copyright 1951, by the Ukrainian Academy of Arts and Sciences
in the U. S., Inc.

Автографи поезій, прозових творів, щоденника, листів Шевченка знаходяться всі по той бік залізної заслони.

В бібліотеках та рукописних збірках, особливо приватних, по цей бік — ще можливі знахідки автографічних написів на книжках, або гравюрах, чи фотографії з окремих автографів, вивезені сюди українською еміграцією різних часів. Але й цих речей не може бути багато. Принаймні, в основному еміграційному сховищу — в Музеї Визвольної Боротьби України в Празі не було жодного рядка, писаного рукою Шевченка.

Тим більше ваги набувають чотири сторінки, писаних рукою Шевченка на двох листках, що ми їх публікуємо тут в 137 річницю народження і в 90 річницю смерти поета.

Обидва листки зі звичайного, трохи жовтуватого паперу. На одному (під ч. 16) витиснуто штампом фірмовий знак паперової фабрики: великі літери в овалі **С. Ф.**, цебто **С.... фабрика і** під ними півовалом **Г. В. Сергїєва**. Папір не має водяних знаків, формат листків 21.8×17.2 снт. Лівий край обох листків нерівний, ніби від вирізу листка зі зшитка. Обидва листки — це частка рукописного Кобзаря. На обох маються закреслення, вставки літер, поправки і дописки, зроблені рукою П. Куліша. Так само Кулішем над текстом всюди розставлені наголоси. На підставі цього можемо твердити, що листки ці походять з рукопису видання 1860 року, так званого **Симиренківського Кобзаря** (виданого коштом Платона Симиренка), а редагованого Кулішем, єдиного тоді наголошеного видання, друкованого у власній друкарні Куліша в Петербурзі.

На обох листках маємо подвійну пагінацію: чорним чорнилом, рукою Куліша, послідовно 15 і 16, та червоним чорнилом іншою рукою відповідно — 15 і 73.

Чорна пагінація стосується, очевидно, до цілоти рукопису Кобзаря, а червона, можливо, зроблена якимись пізнішими

власниками паперів Шевченка, або відповідає якомусь іншому розміщенню його творів.

Перший листок, під ч. 15, містить в собі кінець послання **До Основ'яненка**, а саме рядки 66 — 105. Другий під числом 16 (73), — початок поеми **Іван Підкова**, а саме рядки 1 — 38.

Листки ці носять на собі сліди розмітки в друкарні для складачів. На першому — вгорі чіеюсь рукою олівцем написано **Гиль**, можливо прізвище складача. На звороті того ж листка знизу тим же почерком, олівцем: **Иванъ Підкова**, як вказівка для складача на те, що треба було складати далі. На звороті другого листка олівцем в двох місцях пороблені між рядками ріжки, в отворі яких написано: **проб.**, цебто „пробел” — інтервал в один рядок між віршами, вказівка, явно зроблена для друкарських потреб.

Значення цих двох листів автографу Шевченка полягає не тільки в тім, що вони з'являються репрезентантами автографічної спадщини поета по цей бік заслони, а в значно більшій мірі в тім, що дають текст двох творів Шевченка в автентичному їх вигляді, до редакційних поправок Куліша. Вони дають можливість зробити низку важливих корективів текстологічного порядку, дають матеріал для встановлення власної лексики Шевченка і для оцінки редакційних прийомів Куліша в Кобзарі 1860 року.

Мусимо в першу чергу одмітити, що Шевченко, як це видно з листка під ч. 16, хотів змінити заголовок, замість **Іван Підкова — Виправа на Цариградъ***), а Куліш відновив його, як було в попередніх двох виданнях (1840 і 1844) і залишилося в усіх дальших виданнях. Шевченко, змінивши заголовок, чомусь зняв присвяту **Івана Підкови** артисту-малюреві В. І. Штернбергу, товаришеві Шевченка з Академії Мистецтв. Присвята ця була в двох попередніх виданнях і залишилася у виданні 1860 р., хоч на рукопису нема слідів відновлення її Кулішем.

На л. 15 бачимо два рядки 4 і 5 (69 і 70 від початку тво-

*) Такий саме заголовок „Wyprawa na Carograd” має повість М. Чайковського, яку Б. Навроцький уважав за можливе джерело для поеми Іван Підкова (Шевченко. Річник II, вид. Інституту Т. Шевченка, Харків, 1930).

ру), закреслені червоним (цензурним?) олівцем якраз в тому місці, на яке дійсно припала цензурна купюра. В нашому автографі це місце читається так (рядки, викреслені червоним олівцем, набрано чорним, слова закреслені Шевченком, або Кулішем поставлені в дужках):

.... Тяжко, батьку

Жити з (москалями) ворогами*

Поборовся б (з лукавими) і я може)**

Як би малось сили.

Павло Зайцев, редактор видання творів Шевченка у Варшавському Науковому Інституті (т. II, ст. 182) відновив викреслений цензурою текст, взявши з автографа 1859 року***) слова „і я може”, яких нема в усіх трьох виданнях Кобзаря (1840, 1844 і 1860 рр.). Наш автограф дає для цього рядка такий автентичний Шевченків текст:

Поборовся б з лукавими, —

Як би малось сили.

Варіант з **москалями**, що його П. Зайцев наводить за так званим **Празьким Кобзарем** (1876 р.), як бачимо, має підставу в слові, закресленому на нашому автографі самим Шевченком, але в попередньому рядку.

Не менше значення мають й інші місця, що встановлюють Шевченків текст до поправок Куліша:

р. 81 **добре слово** замінено на **добрий голос**

р. 82 **розказуй** замінено на **співай же**

р. 88 **роскажи їм, щоб почули зам. на утні, батьку, щоб**
[нехотя

В цих трьох поправках переведено послідовно заміну слів для створення іншого образу письменницької творчості і нарративний характер змінено на пісенний.

*) Закреслено і надписано над закресленим рукою Шевченка.

**) Закреслено і надписано над закресленим рукою Куліша.

***) Автограф 1859 року з колекції Г. Вашкевича належав Всеукраїнській Академії Наук. Слова „і я може” вставлені були р. 1858 Шевченком і в той прим. Кобзаря 1844, що знаходився в Музеї В. Тарновського в Чернігові.

Щодо листа під ч. 16 (73) то, крім зміни в заголовку і правок в рядках 3, 5, 20 і інших, одмітимо важливий для лексики Шевченка варіант в рядку, де замість слів, що знаходяться в усіх Кобзарях: **Ходім погуляти**, у Шевченка стояло: **Чкурнем погуляти**, закреслене Кулішем з відновленням звичайного тексту.

Обидва листки з автографом двох неповних поезій Шевченка нині знаходяться в Музеї-Архіві Української Вільної Академії Наук, передані туди дружиною відомого шевченкознавця Л. П. Н., за що Українська Вільна Академія Наук в ЗДА складає їй свою щиру і глибоку подяку.

**Музей-Архів Української
Вільної Академії Наук.**

Помраба на Чагуридзе.

1.
= Буря кәһил бә Угундәһи
Ревуаһи эрпәһиһи,
Буря кәһил ^{Таргәһи} - а Кәһил
Рәһиләһи мейәһиһи.
Наһиләһи эрпәһиһи
Уһиләһи, и һиләһи;
Мәһиләһи - а һиләһи
Уһиләһи, һиләһи.
Бәһиләһи мейәһиһи,
Дәһиләһи мейәһиһи
Кәһиләһи һиләһиһи
Бәһиләһи һиләһиһи.
Бәһиләһи мейәһиһи
Уһиләһиһи һиләһиһи;
Мәһиләһи һиләһиһи бә һиләһиһи
Бәһиләһиһи һиләһиһи.

Мені, дімця, усті місто
~~Григорію~~ ~~у~~ ~~ста~~, ~~ма~~ ~~на~~ ~~ру~~ ~~е~~ ~~те~~
На вєсч чєтє нєрїєтє,
Удє дїє рєчє єр Грєкїєтє,
Зєрєзє нєрїєтє,
Зєрєзє єрїєтє рєзєрїєтє
Нє вєрїєтє чєтє єтєтє.

— Утїєтє, дімця, єрїєтє єрїєтє.
Нєрїєтє є рєрїєтє,
Нєрїєтє єрїєтє Грєкїєтє
Єрїєтє рєрїєтє нєрїєтє,
Нєрїєтє рєрїєтє нєрїєтє
Єрїєтє нєрїєтє рєрїєтє,
Єрїєтє дїє рїєтє нєрїєтє рєрїєтє
Єрїєтє рєрїєтє єрїєтє,
Нєрїєтє рєрїєтє рєрїєтє єрїєтє
Єрїєтє рєрїєтє єрїєтє,
Нєрїєтє рєрїєтє єрїєтє рєрїєтє
Єрїєтє рєрїєтє єрїєтє.

ТЕКСТИ

Подаємо тут текст обох творів в тому виді, як його написано було самим поетом: чорним в тексті одмічено поставлені Кулішем наголоси. Закреслення самого Шевченка поставлені в дужках. Під текстом подаємо всі виправлення і заміни, пороблені Кулішем.

[ДО ОСНОВЬЯНЕНКА]

- 66 Насміюця на псаломъ той
Що вильлю слёзами;
Насміюця... тяжко, батьку,
Житы зъ (москалями) ворогами!
- 70 Поборовся бь зъ лукавими,
Як би малось силы;
Заспивавъ бы, — бувъ голосокъ
Та позычки ззилы.
Отаке то лихо тяжке,
75 Батьку ты мій, друже!

Поправки П. Куліша: 66. Насміютця. 67. вильлю. 68. Насміютця. 70. (зам. з лукавими:) и я, може,. 71. якъ би. 72. Заспивавъ. 73. ззилы. 74. Оттаке-го.

- Блужу въ снігахъ та самъ собі:
„Ой не шуми, луже!” —
Невтну билше. А ты, батьку,
Якъ самъ здоровъ знаешъ, —
- 80 Тебе люде позажають,
Добре слово маешъ;
Росказуй имъ, мій голубе,
Про Сичъ, про могили,
Колы яку насыпалы,
- 85 Кого положили....
Про старину, про те диво,
Що було, минуло....
Роскажи имъ, щобъ почулы
На весь свить почулы,
- 90 Що діялось в україни
Защо погібала,
Защо слава козацькая
На всим свити стала.
- Утны жъ, батьку, орле сизый!
- 95 Нехай я заплачу,
Нехай свою україну
Я ще разъ побачу,
Нехай ще разъ послухаю
Якъ те море грае,
- 100 Якъ дівчина пидъ вербою
Гриця заспіває,
Нехай ще разъ усмихнеця
Серце начужини,
Поки ляже в чужу землю
- 105 В чужій домовини.

76. Снігахъ. 78. Не втну більше. 81. Добрий (зам. слово:) голос. 82. (Зам. розказуй:) Співайже імъ. 83. Сичъ. 88. (Зам. цілого рядка:). Утни, батьку! щобъ нехотя. 89. свить. 90. Україні. 91. За що. 92. За що. 93. всімъ світі. 94. закреслено: жъ. 96. Україну. 100. дівчина пидъ. 101. заспіває. 102. усмихнеця. 103. на чужині. 105. домовині.

ВИПРАВА НА ЦАРИГРАДЪ

I

- 1 Було колись въ украини
Ревилы гарматы,
Було колысь — и козаки
Вмилы пануваты.
- 5 Панувалы здубувалы
И славу, и волю;
Минулося — осталыся
Могилы наполи.
Высокіи ти могилы,
- 10 Де лягло спочиты
Козацькее биле тило
В китайку повите.
Высокіи ти могилы
Чорніють якъ горы;
- 15 Та про волю нышкомъ въ поли
Зъ витрами говорять.
Свидокъ славы дидивщины
Зъ витромъ розмовляє,
А внукъ косу несе въ росу,
- 20 Тіеижъ співає.
Було колысь — въ украини
Лыхо танцювало,
Журба въ шинку медь-горилку

Поправки: Заголовок Виправа на Цариградъ замінено на: Иванъ Підкова. 1. Україні. 3. (Зам.: и козаки) запорозці. 4. Вміли пануваты. 5. Панувалы добувалы. 8. на полі. 9. Високиі ті. 11. биле тіло. 13. Високиі ті. 17. Свидокъ... дідивщины. 18. вітромъ. 20. (зам. закр. тіеижъ): За ними співає.

- Поставцемъ кружала.
25 Було колысь добре житы
Натій украини;
А згадаймо — може серце
Хоч трохи спочине.

II

- Чорна хмара зъ-за Лиману
30 Небо, сонце крые,
Сынъ море звирюкою
То стогне, то вье.
Въ Днипри гирло затопило.
„А нуте, хлопьята,
35 На байдаки! Море грае
Чкурнемъ погуляты”.

Висыпалы запорожци
Лыманъ човны вкрилы.

Варіанти різних видань і автографів подано П. І. Зайцевим в II. томі творів Шевченка, вид. Українського Наукового Інституту в Варшаві (1934) стор. 182. Наш автограф подає ряд невідомих до цього варіантів, одмічених у вступній статті, як проти друкованих текстів так проти єдиного відомого автографа, але поновної зв'язки з цими текстами ми не могли зробити через неприступність для нас як видань, так і автографа ВУАН. Ми користувалися працею П. І. Зайцева у II. томі Варшавського видання Шевченка. В зазначенні варіантів у П. І. Зайцева мається деяка розбіжність з варіантами поданими В. Доманицьким (Критичний розслід над текстом Кобзаря Шевченка. Київ, 1907).

21. Україні. 22. таницьвало. 23. горілку. 26. Україні. 31. Сыне... звирюкою.
33. Дніпрі. 36. (Зам. Чкурнем:) Ходімъ. 37. Запорозці.

AN AUTOGRAPH OF SHEVCHENKO FROM 1860

The four pages of Shevchenko's newly discovered autograph reproduced here are, in all probability, a part of the manuscript of the 1860 edition of Shevchenko's **Kobzar**. They comprise the ending of the poem **Do Osnovyanenka** and the beginning of the poem **Ivan Pidkova**. All the pages show corrections and alterations by Panteleimon Kulish as well as some changes dictated by the censor.

The autograph, which is now in the possession of the Museum of the Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the United States, is the only manuscript of Shevchenko on this side of the Iron Curtain.

